

Sneeuwgors

B.Roelofs

Sneeuwgors met veel wit

B.Roelofs

Winterse gorzen in Het Gooi en omstreken

Carel de Vink

De ijsgors wordt in veel Europese talen gekoppeld aan Lapland. De wetenschappelijke naam *Calcarius lapponicus* suggereert dat deze soort daar zijn thuisbasis heeft. Zelfs de Noren noemen hem 'lappspurv', tegen beter weten in. Bij hen broeden ijsgorzen op alle schaars begroeide berghellingen tot zuidelijker dan Bergen en niet alleen op de toendra's in het hoge noorden. Overigens broeden zowel ijs- als sneeuwgorsen in het hele arctische gebied, dus ook in Azië en Noord-Amerika. Beide soorten overwinteren voornamelijk in Zuid-Rusland, Kazachstan en Centraal Azië. Maar een deel van de Scandinavische, IJslandse en Groenlandse populatie verblijft in de winter in West-Europa. Tijdens de trek passeert een klein aantal ons gebied. De Atlas van Nederlandse

Ijs en sneeuw koppelen we als weersverschijnselen aan winterse omstandigheden. Het ligt voor de hand om ook de aanwezigheid van ijsgors en sneeuwgors te koppelen aan het winterhalfjaar. Maar juist in december en januari zijn deze 'wintergorzen' nauwelijks te verwachten in Gooi, Vechtstreek en Eemland. De meeste van deze bezoekers worden op doortrek gezien in de herfst en het vroege voorjaar. En dan nog maar mondjesmaat. De ijsgors, een wintergast voor de kenners

Vogels (Sovon) uit het vermoeden, dat veel trekkende ijsgorzen niet gesignaleerd worden. Dat komt deels door onbekendheid met de roep en het gedrag. Zo leerde ik van Fred van Klaveren dat ijsgorzen graag op grote hoogte meevliegen in groepjes veldleeuweriken. Nu doen ook graspiepers dat veelvuldig, zodat kennis van de roep noodzakelijk is om er een ijsgors in te herkennen. Daarbij is het rateltje ('prrrt!') meer kenmerkend dan het gorsachtige 'djuup!', dat lijkt op het geluid van diverse andere gorzensoorten, zoals het meer fluiten-de 'pjuuh' van de sneeuwgors. Een foeragerende ijsgors schuifelt gewoonlijk door lage begroeiing met stene of slikachtige ondergrond. Door de voornamelijk bruine, rijk gestreepte tekening valt hij daar nauwelijks op. In onze omgeving gaat het dan meestal om eenlingen.

Het voorkomen van de ijsgors

Van de vroegere Zuiderzeekust zijn verschillende waarnemingen bekend, waaronder een bij Muiderberg en een bij Huizen (Ten Kate 1936). In de jaren vóór de drooglegging van Flevoland doken er aan de oevers van het IJsselmeer af en toe groepjes op, zoals zeven exemplaren aan de noordrand van de Eempolder op 24 september 1960. Een heuse invasie vond plaats in de herfst van 1956 met wel 50 ijsgorzen op 24 november. In latere jaren was de soort geregeld aanwezig in de toen nog spaarzaam begroeide voorlanden van Stichtse Brug in aanleg. Wie waarneming.nl onderzoekt op Gooise waarnemingen, ontdekt dat de recente waarnemingen in hoofdzaak plaatsvonden vanaf trektelposten: Corversbos, Tafelberg en de natuurbrug Hilversum, tot een maximum van 5 à 6 per teldatum. De piek ligt in oktober, waarbij het beeld wat vertroebeld wordt,

doordat eenzelfde vogel vaak door meerdere waarnemers werd gemeld. September, november en februari volgden op bescheiden afstand. Overwinteren gebeurt voornamelijk aan de Fries-Groningse Waddenkust en langs de Afsluitdijk. Dat geeft al aan dat de kans op doortrekkende ijsgorzen in onze regio niet groot kan zijn, want het aandeel van het Deltagebied als winterkwartier is beperkt. In het Waddengebied arriveren de eerste ijsgorzen gewoonlijk in de eerste decade van september; de laatste vertrekken rond half april. Europa telt tussen de 6 en 11 miljoen broedparen, waarbij met name de Noord-Russische aantallen lastig te schatten zijn. Nederland ontvangt per jaar hooguit een duizendtal overwinteraars. Wat aantoont dat West-Europa niet rijk bedeeld wordt met overwinteraars. Geen wonder dat het Gooi er ook maar bekaaid afkomt. Een aantal van 12 ijsgorzen, geteld bij de Tafelberg op 9 oktober 2010, is tegenwoordig voor onze regio een grote uitschieter!

De sneeuwgorz, zelfs in de winter niet alledaags

Net als de ijsgorz is de sneeuwgorz geen soort die jaarlijks wordt waargenomen in onze streken. De Europese aantallen liggen beduidend lager dan die van de vorige soort met maximaal 1,7 miljoen paar. Toch overwintert deze soort in groter aantal in ons land, met enkele duizenden. Ook voor deze soort is het oostelijk Waddengebied met zijn kwelders dé plek. Het gaat om dezelfde periode als bij de vorige soort. De vogels moeten enige bekendheid gehad hebben rond de zuidkust van de Zuiderzee, gezien zijn streeknamen: sneeuwputter of sneeuwvink (Jonkers et al. 1987). De wetenschappelijke naam refereert ook aan sneeuw: *Plectrophenax nivalis*. Bij beide wintergorzen verwijst het eerste deel van die naam naar de lange nagel aan de achtereen: spoor.

Oudere meldingen van de sneeuwgorz zijn zeldzaam. Pas na 1930 worden er meermalen sneeuwgorzen gemeld, zoals 30 op het 'Huizerwad' op 30 oktober 1933. Met hun rijkelijk van witte delen voorziene kleed vallen ze veel meer op

dan de ijsgorz. Dat levert dan ook meer waarnemingen op. In de jaren '40 t/m '60 werden er groepen rond de Eemmondiging gemeld met een maximum van wel 50 à 60 op 11 november 1956.

Na het droogvallen van de IJsselmeerpolders ontbreekt de soort steeds vaker en slinken de aantallen per waarneming. Jonkers et al. (1987) melden dat de groepsgrootte van 7,2 in de jaren '30 slinkt via 5,4 tot 1965 tot naar 3,8 in de jaren '65 tot '85. De sneeuwgorz was in die jaren ongeveer viermaal talrijker dan de ijsgorz; de groepen bijna zevenmaal zo groot. Jaarlijks variëren de aantallen van beide overigens landelijk flink.

Het aantal waarnemingen van sneeuwgorzen is sindsdien weliswaar toegenomen; dat komt deels door de moderne 'tamtam', waardoor pleisterende vogels door veel vogelaars gezien kunnen worden. Toch heeft vooral het frequente telwerk bij de Stichtse Brug en het Corversbos -met op de telpost een maximum van 25 (!) exemplaren op 2 november 2006- deze soort uit het dal geholpen. Wat langer aanwezige sneeuwgorzen werden gemeld uit de Eempolders in maart 2015, (een mannetje) en de Blaricummeent: twee exemplaren in november 2012.

Opvallend is dat de beide soorten winterse gorzen nauwelijks gezien werden langs het IJmeer en in de Vechtstreek. In hoofdzaak ging het om solitaire overvliegers boven de Aetsveldsche Polder en Hilversumse Bovenmeent. Naast eerder genoemde plaatsen waren ijs- en sneeuwgorzmeldingen in klein aantal afkomstig van de Huizerpier. Bij Eempolder-tellingen werden geen ijsgorzen en slechts sporadisch sneeuwgorzen genoteerd, het laatst in 2010 (meded. J. Mooij).

Behalve het verschil in verenkleed tussen de 'bruinnek' en de 'witgeklede', vergen beide soorten bekendheid met het geluid. Daarbij is internet natuurlijk een hulpmiddel. Maar oefenen kan ook prima in het veld. Zelf genoot ik van beide soorten op de Waddeneilanden. Groepen ijsgorzen trof ik enthousiast roepend bij Camperduin (onderaan de dijk, vanaf het parkeerplaatsje tegenover het Duinpaviljoen). Groepjes sneeuwgorzen zijn geregeld te vinden op het strand bij de Zuidpier van IJmuiden. Heb je de roepjes eenmaal 'paraat', dan nog blijft het soms jarenlang wachten op een treffen met een van beide wintergorzen. Want ook op trektelposten in onze regio worden ze menig winterseizoen niet gespot. Het blijft een uitdaging om alert te zijn op (op)vliegende sneeuwvlokken of streperige gorzen met een warmbruine nek: de sneeuwgorz en de ijsgorz.

Sneeuwgorz met opwaaiende veertjes B. Roelofs

siast roepend bij Camperduin (onderaan de dijk, vanaf het parkeerplaatsje tegenover het Duinpaviljoen). Groepjes sneeuwgorzen zijn geregeld te vinden op het strand bij de Zuidpier van IJmuiden. Heb je de roepjes eenmaal 'paraat', dan nog blijft het soms jarenlang wachten op een treffen met een van beide wintergorzen. Want ook op trektelposten in onze regio worden ze menig winterseizoen niet gespot. Het blijft een uitdaging om alert te zijn op (op)vliegende sneeuwvlokken of streperige gorzen met een warmbruine nek: de sneeuwgorz en de ijsgorz.

Bronnen:

- Fonstad T., Grensbøl, B. & Günther, M. 2007. *Aschehougs Store Fuglebok*, H. Aschehoug & Co (W. Nygaard); Oslo: 506-507.
- Bijlsma, R.G., Hustings, F. & Camphuysen, C. 2001. *Algemene en schaarse vogels van Nederland*. Avifauna van Nederland 2; GMB Uitgeverij, Haarlem/Utrecht: 451-455.
- Jonkers, D.A., Kole, R.A. & Taapken J. 1987. *Vogels tussen Vecht en Eem*; Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum: 349-350.
- Kate, C.G. B. ten, 1936. *De vogels van het Zuiderzeegebied*; 1-82.